

До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри приватного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Омельчука Олександра Сергійовича на дисертацію
Шипкова Єгора Олексійовича на тему: «Цивільно-правове регулювання
віртуальних активів за законодавством України та окремих країн ЄС»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність дисертаційного дослідження. Подана на рецензування дисертація присвячена комплексному дослідженню цивільно-правового регулювання віртуальних активів, що є одним із найбільш актуальних і динамічних напрямів сучасної правової науки.

Важливим аспектом актуальності дослідження є динамічність розвитку ринку віртуальних активів, що значно випереджає темпи формування правового регулювання. Це спричиняє низку практичних проблем, пов'язаних із захистом прав учасників цивільних правовідносин, визначенням правового статусу суб'єктів ринку, порядком укладення та виконання правочинів із використанням віртуальних активів, а також відповідальністю за порушення відповідних зобов'язань. Відсутність чітких правових механізмів ускладнює правозастосовну практику та створює передумови для зловживань.

Разом з тим, особливої уваги потребує питання інтеграції національного законодавства України до європейського правового простору в умовах євроінтеграційних процесів.

Огляд наукової літератури, здійснений у дисертації, дозволяє чітко визначити рівень наукової опрацьованості проблеми, основні концептуальні підходи та виявити наявні прогалини, що потребують подальшого дослідження. Тема роботи є новаторською, оскільки правовий статус віртуальних активів сформувався порівняно недавно, а їхня роль у сучасному цивільному обігу швидко зростає.

Джерельна база роботи включає наукові монографії, статті, автореферати дисертацій, законодавчі акти України та ЄС, а також аналітичні матеріали міжнародних організацій. Методологія базується на поєднанні загальнонаукових, нормативних і порівняльно-правових підходів, що дозволяє комплексно оцінити еволюцію наукових поглядів на правову природу віртуальних активів.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266) та плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права «Проблеми захисту прав приватної особи в умовах війни та відбудови країни» на 2026-2030 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально-політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0126U000107).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Зміст дисертаційного дослідження відзначається логічною побудовою, внутрішньою узгодженістю та системністю викладення матеріалу. Структура роботи є обґрунтованою та відповідає поставленій меті і завданням

дослідження. Поставлені в дисертаційному дослідженні мета і завдання зумовили обрання відповідної структури роботи, що об'єднує три розділи, в яких розглядаються такі питання: огляд літератури за темою дисертаційного дослідження, законодавче регулювання віртуальних активів, віртуальні активи в системі об'єктів цивільних прав, поняття та правова природа віртуальних активів, зміст цивільно-правових відносин в сфері обігу віртуальних активів, виникнення та припинення цивільно-правових відносин в сфері обігу віртуальних активів, поняття та захист віртуальних активів в сфері обігу віртуальних активів, підстави та порядок звернення стягнення на віртуальні активи, особливості захисту віртуальних активів за законодавством України та окремих країн ЄС.

Послідовність розгляду теоретичних і практичних аспектів забезпечує цілісне сприйняття проблематики правового регулювання віртуальних активів.

Дисертація охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із визначенням правової природи віртуальних активів, їх місця в системі об'єктів цивільних прав, особливостей виникнення, зміни та припинення цивільно-правових відносин у цій сфері, а також механізмів їх захисту та примусового виконання.

Позитивно слід оцінити глибокий порівняльно-правовий аналіз законодавства окремих держав-членів Європейського Союзу, що дозволило автору не лише виявити існуючі підходи, але й сформулювати власні пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства України.

Висновки дисертації є обґрунтованими, логічно впливають із проведеного дослідження та містять елементи наукової новизни, зокрема авторське визначення цифрових об'єктів, обґрунтування їх правової природи як об'єктів «*sui generis*», а також розробка пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

У цілому дисертація є завершеним науковим дослідженням, яке характеризується комплексністю, глибиною опрацювання матеріалу та високим рівнем теоретичних узагальнень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дослідження. Переважна більшість висновків та наукових положень дисертаційного дослідження Шипкова Є.О. є достатньо обґрунтованими та достовірними, оскільки відповідно до поставлених мети і завдань основою методології дослідження стали наступні методи загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-юридичний, логіко-юридичний, герменевтичний, класифікаційний методи, а також методи аналізу, синтезу, узагальнення та правового прогнозування.

Об'єктивність висновків дисертаційного дослідження досягнута за рахунок застосування комплексного міжгалузевого підходу до вивчення правових явищ.

Позитивно характеризує представлену дисертацію, насамперед, багатогранна дослідницька база, в якій використані найавторитетніші теоретичні джерела в галузі цивільного права. Так, в роботі використана широка джерельна база (законодавчі акти, наукові публікації, міжнародні стандарти, рекомендації міжнародних організацій), що свідчить про всебічний характер дослідження. Все це дало можливість сформулювати та обґрунтувати власну точку зору в тій чи іншій науковій дискусії, яка ведеться навколо досліджуваних проблем. Основні положення дисертаційного дослідження опрацьовані із залученням певного масиву спеціальної літератури.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження містить належний рівень наукової новизни, яка підтверджується сформульованими автором висновками, рекомендаціями та пропозиціями. Схвальної оцінки заслуговують положення щодо: необхідності міжінституційної координації між органами фінансового моніторингу та регуляторами ринку (стор. 32-33 дис.); удосконалення системи ліцензування постачальників криптопослуг (стор 164 дис.), а також розроблений автором підхід до визначення динаміки правовідносин у сфері обігу віртуальних

активів. Важливим є й розвиток положень щодо гармонізації українського законодавства із європейськими підходами у сфері правового регулювання віртуальних активів.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в: науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із обігом віртуальних активів та цифрових об'єктів. Певні результати дослідження здобудуть можливість стати підґрунтям для подальшого вдосконалення концепції в сфері обігу об'єктів цивільних прав, в тому числі віртуальних активів в сучасних умовах. При цьому, сформульовані в дослідженні висновки розширюють теоретичні уявлення про нормативно-правове регулювання порядку обігу віртуальних активів, визначення їхнього місця в системі об'єктів цивільного права, а також визначення особливостей віртуальних активів в сучасних умовах як за законодавством України, так і окремих країн ЄС; правотворчій діяльності - для вдосконалення чинного цивільного законодавства у сфері обігу віртуальних активів. При цьому результати проведеного дослідження можуть бути використані при розробці законів і підзаконних актів у даній сфері, можуть бути враховані і використані практичні положення щодо вдосконалення відносин у сфері обігу віртуальних активів; правозастосовній діяльності - для вдосконалення практики застосування актів чинного цивільного законодавства України в сфері обігу віртуальних активів (Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність Одеського міжрегіонального управління Міністерства юстиції України від 27.03.2026 р.; Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність Київського районного суду м. Одеси від 10.04.2026 р.); навчальному процесі - при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Захист цивільних прав», «Сучасні проблеми цивільного права», «Проблеми цивільного права: теорія і

практика», «ІТ-право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних посібників, практикумів, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені в 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, та 5 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Поряд із загальною позитивною оцінкою проведеного дослідження воно не позбавлене окремих спірних положень, які мають дискусійний характер та потребують уточнення або ж додаткової аргументації автором під час публічного захисту.

1. У дисертації значна увага приділена порівняльно-правовому аналізу законодавства окремих країн ЄС, однак доцільним видається більш детальне розкриття особливостей правового регулювання віртуальних активів у кожній із досліджуваних держав.

2. На стор. 66 - 67 дисертаційного дослідження автор обґрунтовує доцільність використання досвіду Люксембургу у сфері правового регулювання віртуальних активів, однак відповідні положення потребують більш детального висвітлення з точки зору можливості адаптації такого підходу до національної правової системи України, зокрема щодо визнання віртуальних активів об'єктами цивільних прав, особливостей їх передачі, застави та спадкування.

3. У підрозділі 3.1. дисертаційного дослідження приділено увагу питанням захисту віртуальних активів, однак окремі аспекти судової практики України та держав ЄС могли б бути додатково проаналізовані для посилення практичної складової роботи.

4. Автор у дисертаційному дослідженні акцентує увагу на доцільність обґрунтування імплементації елементів італійської моделі правового регулювання обігу віртуальних активів. Зокрема, недостатньо розкрито, яким чином нормативне закріплення категорії нематеріальних цифрових об'єктів у Цивільному кодексі України вплине на узгодженість приватно-правового регулювання. Також потребує конкретизації підхід до комплексної адаптації положень цивільного, фінансового та податкового законодавства з урахуванням правової природи токенів.

Однак, висловлені зауваження та рекомендації не стосуються концептуальних положень та висновків дисертації та мають здебільшого дискусійний або ж уточнюючий характер, що в цілому не зменшує загальну позитивну оцінку від дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Є.О. Шипкова фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Шипкова Єгора Олексійовича на тему «Цивільно-правове регулювання віртуальних активів за законодавством України та окремих країн ЄС», відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеню доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Дисертаційне дослідження є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, яке має істотне значення для науки цивільного права, а його автор - Шипков Єгор Олексійович заслуговує

на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

кандидат юридичних наук,

доцент, доцент кафедри приватного права

Національного університету

«Одеська юридична академія»

Олександр ОМЕЛЬЧУК